

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ З ДИСЦИПЛІНИ

Дипломатія та розвідка

рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

галузь знань: 29 «Міжнародні відносини»

(шифр і назва)

спеціальність: 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

(шифр і назва)

освітня програма: «Міжнародна інформація та міжнародні комунікації»

(шифр і назва)

спеціалізація: _____

(шифр і назва)

вид дисципліни: за вибором

(обов'язкова / за вибором)

факультет Міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Укладач: викл. Безрученко В.О.

1. Навчальний контент:

Програма навчальної дисципліни «Дипломатія та розвідка» складена відповідно до програми підготовки **бакалавра** зі спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», освітня програма «Міжнародна інформація та міжнародні комунікації»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета навчальної дисципліни «Дипломатія та розвідка» полягає в ознайомленні студентів із становленням та розвитком розвідки, її діяльністю, а також виявленні її взаємопов'язаності з дипломатією, як двох невід'ємних складових функціонування держави у міжнародному просторі, з'ясування закономірностей та основних напрямів їхнього розвитку, що сприятиме кращому розумінню міжнародно-правових реалій сучасності, сутності, негативних та позитивних сторін розвідувальної діяльності держав.

1.2. Основне завдання навчальної дисципліни полягає у формуванні у студентів системи знань щодо змісту й соціального значення розвідки і таємної дипломатії, історії та сучасних тенденцій їхнього розвитку; формуванні та розвиненні історичних та дипломатичних знань студентів, їхнього уміння аналізувати факти та явища суспільно-політичного характеру; формуванні ціннісних орієнтирів відповідно до принципів гуманізму, демократії, соціальної справедливості, поваги до особистості; сприянні усвідомленню ролі та значення розвідувальної діяльності у розбудові та зміцненні держави України.

Тема 1. Теоретичні аспекти діяльності розвідувальних служб. Види і способи ведення розвідки в залежності від характеру завдань та сфери дії.

1. Сутність поняття «Розвідка» та його інтерпретації.
2. Мета, завдання і специфіка роботи розвідувальних служб у сучасному світі
3. Внутрішня і зовнішня розвідка, їхні основні функції.
4. Механізм здійснення розвідувальної діяльності

1. Сутність поняття “розвідка” та його інтерпретації.

Розвідка займається випереджаючим інформаційним забезпеченням будь-якої діяльності держави. Прагнення мати завчасну інформацію, без сумніву, породжене інстинктом самозбереження. Відтак розвідка - це цілком самостійна сфера реалізації права будь-якої країни на забезпечення свого суверенітету.

Часто розвідку розуміють як таємну діяльність, спрямовану на добування закритої інформації. Проте поняття “розвідка” засвідчує не лише процес певного виду діяльності, а й результат цієї діяльності. Об'ємність поняття характеризує низка значень англійського слова *intelligence*: розвідувальні дані, розвідувальна служба, розвідувальна діяльність. Отже, поняття “розвідка” залежно від контексту означає:

1. Особливі знання.
2. Вид організації, що продукує ці знання.
3. Діяльність, здійснювану цією організацією.

У першому варіанті йдеться про знання, отримані у результаті оброблення інформації, здобутої розвідувальною службою. Неопрацьована інформація - “розвідувальна сировина” - сама по собі нічого не означає, доки не буде співставлена з іншими розвідувальними даними, наявними з такої ж проблематики, і піддана аналізу. Лише після цього розвідувальна інформація перетвориться на “розвідувальний продукт” - продукт розумової діяльності людини, тобто знання. А особливі вони тому, що базуються на специфічній інформації, закритій для широкого загалу.

У другому варіанті мається на увазі розвідувальна служба, яка не лише організовує збирання і добування розвідувальної інформації, а й забезпечує її аналітичне оброблення — приведення у готовий для використання вигляд. Цим займається спеціальний підрозділ, структурні частини якого працюють за визначеними напрямками. Більш е того, кожна

розвідувальна служба накопичує і зберігає зібрану розвідувальну інформацію для стратегічних потреб.

Третій варіант передбачає практичну діяльність розвідувальної служби, поділену на дві основні групи: збирання інформації і таємні операції. Розвідувальна служба наділена відповідними повноваженнями і володіє необхідними засобами для виконання поставлених перед нею завдань.

Досі немає універсального визначення сутності розвідки через її різні інтерпретації. Наприклад, американський дослідник Лео Д. Карл у книзі “Міжнародний словник розвідки” (“International Dictionary of Intelligence”, 1990) пропонує таке її визначення: це кінцевий результат процесу збирання й оброблення інформації, що стосується реальних і потенційних ситуацій чи умов, які мають безпосереднє відношення до внутрішньо- і зовнішньополітичної діяльності держави, а також діяльності її суперників. Своє визначення пропонує американський дослідник Абрам т у л ь ський у підручнику “Тиха війна: розуміння розвідки” (“Silent Warfare: Understanding Intelligence”, 1993). Він вказує, що традиційне розуміння розвідки походить ще з творів Сунь-цзи VI-V ст. до н. е. Розвідку трактують переважно у військових термінах чи термінах національної безпеки як складову “тихої” (таємної) війни між державами: вона є сукупністю чотирьох основних видів діяльності, а саме: збирання інформації, аналізу інформації, таємних операцій і контррозвідки. Наголошується на шпіонажі, таємних операціях, дезінформації і контррозвідці. З цього визначення слідує, що розвідка має бути зосереджена на вивідуванні та аналізі таємниць держав-противників. У визначенні не звернено увагу на роботу з відкритими джерелами інформації, а також не враховано такі сфери у діяльності сучасної розвідки, як міжнародна торгівля, організована злочинність, забруднення навколишнього середовища та ін.

У працях американського історика Шермана Кента можна знайти досить прямолінійне визначення розвідки: це інформація про світ, яку збирають і передають людям, котрі творять політику. Це дуже широкий обсяг діяльності і в цьому випадку акцентується саме на обробленні й аналізі зібраних даних, а не власне на шпіонажі, контррозвідці чи таємних операціях. У найпростішому трактуванні розвідка — це знання і передбачення про світ навколо нас, це перший крок до рішення і дії державного керівництва. Розвідувальні організації забезпечують інформацією споживачів - державних діячів чи військових командирів - для полегшення аналізу альтернатив вибору, а також їхніх результатів.

Розвідувальний процес полягає у збиранні фактів, їхньому аналізі, швидкому оцінюванні та зіставленні, складанні розвідувальних оцінок, а також у вчасному наданні їх споживачеві. Цей процес, окрім того, безпосередньо спрямований на забезпечення політичних потреб та інтересів держави'. Американські дослідники Альфред Каммінг і Тодд Массе у визначенні сутності розвідки посилаються на три види розвідки:

1. Зовнішня розвідка. Це збирання інформації про можливості, наміри чи діяльність іноземних урядів, політичних груп, організацій, осіб чи терористичних угруповань.

2. Контррозвідка. Це збирання інформації і ведення діяльності для захисту своєї держави від шпіонажу, інших розвідувальних методів роботи, саботажу чи замахів, що здійснюються іноземними урядами, політичними групами, організаціями, особами чи терористичними угрупованнями, або з їхнього відома.

3. Кримінальна розвідка. Це збирання інформації, в результаті опрацювання якої полегшується робота з виявлення злочинної діяльності, а також осіб і організацій, що її проводять. Така злочинна діяльність включає наркоторгівлю, торгівлю краденою власністю, контрабанду, корупцію та ін.

Зазвичай розвідка працює на задоволення потреб замовника. Отже, розвідка - це процес знаходження того, що замовник хоче знати. Інтерпретація розвідувальної інформації дає можливість передбачення, що є найбільшою цінністю роботи розвідки. Розвідка - це гід майбуття.

2. Мета, завдання і специфіка роботи розвідувальних служб у сучасному світі

Значення і сила розвідки полягають у добутій інформації, в її своєчасному та якісному обробленні, в оперативному доведенні її до державного керівництва. Першочергова мета розвідки - інформувати державну владу. Розвідка служить і підпорядковується політиці. У минулому розвідка була одним з основних чинників, який забезпечував досягнення перемоги у війні. Сьогодні розвідка покликана сприяти запобіганню (відверненню) війни. Розвідка - це перша лінія оборони держави. Вона працює на виявлення небезпек і загроз, уникнення стратегічних "сюрпризів", вироблення довгострокової експертизи міжнародного середовища, забезпечення і підтримки політичного процесу. Лише вчасне інформування керівництва держави про ситуацію у світі і можливі зміни, наявні і потенційні ризики гарантує прийняття правильних, виважених рішень у сфері внутрішньої і зовнішньої безпеки, національної оборони і міжнародних відносин.

Функція попередження, що лежить на розвідці, є визначальною для держави у сучасному світі. Якщо завданням розвідки є добути інформацію, то завданням політиків - ефективно її реалізувати. Крім добування, аналітичного оброблення інформації та забезпечення нею державного керівництва, на розвідку покладають такі завдання:

- здійснення спеціальних заходів, спрямованих на підтримку національних інтересів і політики держави в усіх життєво важливих сферах;
- участь у боротьбі з тероризмом, міжнародною організованою злочинністю, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, незаконною міграцією;
- вжиття заходів протидії зовнішнім загрозам національній безпеці держави, життю, здоров'ю її громадян та об'єктам державної власності за кордоном.

Сьогодні кожна держава приділяє велику увагу розвідувальній діяльності. Досить поширена співпраця розвідувальних служб окремих держав. Вона має свій кодекс — т. зв. правило третьої сторони: коли дві держави співпрацюють у розвідувальній сфері, то обмін інформацією відбувається між ними обома і не поширюється на їхніх союзників чи треті сторони. Прикладом такої співпраці досі залишається англоамериканська угода від 17 травня 1943 р., відома як BRUSA (Britain - United States of America), якою передбачено обмін даними розвідки зв'язку між двома державами. У 1947 р. угода BRUSA була розширена за рахунок Канади, Австралії і Нової Зеландії і перейменована на UKUSA (United Kingdom - United States of America). Ці дві держави відповідно до своїх можливостей і потреб розділили земну кулю на сфери криптологічного впливу, у межах яких займаються перехопленням інформації з усіх каналів зв'язку.

Зрозуміло, що головними партнерами у цій співпраці є США і Велика Британія, "особливі відносини" між якими зберігаються з часів Другої світової війни. Британські, французькі, німецькі спецслужби обмінюються результатами роботи у межах Бернського клубу, а держави-члени СС працюють над створенням спільної розвідувальної політики. Потреба у співпраці і координації зусиль розвідслужб країн світу особливо гостро постає у таких сферах, як боротьба проти міжнародного тероризму; обмеження і заборона розповсюдження зброї масового знищення; забезпечення ефективності чинних угод щодо контролю над озброєннями; міжнародні санкції; протистояння наркоторгівлі, відмиванню грошей та іншим формам міжнародної організованої злочинності; порушення прав людини; гуманітарна допомога у випадку природних катастроф; протистояння кібертероризму.

Діяльність спецслужб є таємною, оскільки вони добувають приховану інформацію - інформацію, власники якої намагаються зберегти її у таємниці. Через це діяльність спецслужб не підлягає оприлюдненню, що може спричинити викриття методів і засобів діяльності розвідки, а також цілей її роботи. Найчутливішими до розголосу об'єктами у розвідці є:

по-перше, будь-які дані, що стосуються джерел, процедури, методів і засобів збирання розвідувальної інформації;

по-друге, оперативний склад, його поінформованість;

по-третє, джерела і деталі інформації, наданої конфіденційно іноземними спецслужбами.

Будь-які розвідслужби потребують забезпечення таємності з цих трьох позицій. Успіхи розвідки теж мають залишатися у таємниці для ефективного продовження її діяльності. Усі носії розвідувальної інформації є власністю держави і не можуть розповсюджуватися без її згоди. Тому коли йдеться про співпрацю між спецслужбами двох держав щодо обміну інформацією, в угоді мають бути чітко зазначені гарантії конфіденційності інформації. Звичайно, не вся інформація є надтаємною. Ретельно відібрану, яка не шкодить державним інтересам, оприлюднюють на офіційних сайтах, у відповідних офіційних виданнях спецслужб для трактування тих чи інших проблем міжнародного життя, а також для покращення ставлення і довіри суспільства до роботи спецслужб.

3. Внутрішня і зовнішня розвідка, їхні основні функції

Основними функціями розвідки є збирання інформації, аналіз інформації, контррозвідка і таємні операції. Збирання інформації - основа роботи розвідки. Це інформація про людей, їхню діяльність, різні об'єкти, місця, події, яка потрібна уряду, але яку не можна отримати за допомогою звичайних ресурсів, дипломатичних чи інших відкритих контактів. Збирання інформації складається з таких трьох основних видів:

1. Human Intelligence (HUMINT) - інформацію добувають розвідники, агенти або її отримують від перебіжчиків, інформаторів, дипломатів, бізнесменів і т. п. Це розвідка з використанням "людського чинника". Її можна поділити на агентурну розвідку і розвідку з використанням відкритих джерел (збирання розвідувальної інформації з матеріалів засобів масової інформації);

2. Signals Intelligence (SIGINT) - інформацію добувають шляхом перехоплення радіо-, радарних та інших електронних трансляцій, включаючи лазер, видиме світло, електрооптику. Це розвідка на каналах зв'язку (перехоплення чужих повідомлень, їхнє дешифрування), а також розвідка каналів зв'язку (визначення місця, відправної точки потоку інформації з тим, щоб налаштувати свої системи перехоплення на ці сигнали). Таку розвідку без електронної складової називають Communications Intelligence (COMINT);

3. Imagery Intelligence (IMINT) - інформацію отримують через фотографічні зображення різних ділянок земної поверхні за допомогою систем наземного, повітряного чи космічного базування. Це візуально-образна розвідка, дані якої добувають, аналізуючи візуально відображаючу інформацію інфрачервоних, лазерних, електрооптичних датчиків, а також радіолокаційних станцій.

Аналіз інформації - це перетворення "сирої" інформації на розвідувальний продукт, який містить такі елементи: що відомо, як, звідки це відомо (джерела інформації); що спричиняє ті чи інші судження аналітика (причинно-наслідковий зв'язок припущень); як може змінитися ситуація у випадку зміни тих чинників, що зумовлюють судження (альтернативні результати); що залишається невідомим. У процесі аналізу оцінюють і тлумачать факти таким чином, що стає очевидним їхнє значення для вирішення будь-якого конкретного завдання поточної політики. Основна мета цього процесу - мінімізувати непевність для політиків у прийнятті рішень. У результаті аналізу з'являється можливість виявити значення складних проблем і звернути увагу на найбільш нагальні для національних інтересів.

Контррозвідка - це державні заходи, спрямовані на попередження проникнення спецслужб іноземних держав і політичних рухів, контрольованих з-за кордону, у державні інститути, гілки влади, цивільні і військові організації для ведення шпionажу, здійснення

диверсій чи саботажу. Контррозвідка працює у наступальному і захисному напрямках. Перший напрям передбачає такі заходи, як аналіз інформації про іноземні спецслужби та їхню діяльність, вербування агентів, ініціювання операцій з проникнення в іноземні спецслужби, введення їх в оману, маніпулювання відповідними організаціями на свою користь. Другий напрям - це заходи з перевірки власного кадрового складу і обслуговуючого персоналу, внутрішні розслідування, моніторинг, стеження за підозрюваними працівниками для виявлення їхніх можливих зв'язків з іноземними спецслужбами. Сутність діяльності контррозвідки - виявити і знешкодити загрозу.

Таємні операції - це діяльність, що її використовують для впливу на політичну, економічну, військову ситуацію за кордоном, коли необхідно приховати роль чи зацікавлення в цьому власного уряду. Центральне розвідувальне управління США визначає таємні операції як операції, спрямовані на здійснення вливу на уряди, події, організації чи осіб для підтримки зовнішньої політики власної держави у спосіб, не завжди прийнятний вищій владі. Це можуть бути пропагандистські заходи, підтримка політичних чи військових рухів у певній країні, технічна та інша підтримка різних урядів для вирішення проблем, що наявні в їхніх країнах, акції зі знешкодження нелегальної діяльності, що загрожує власним національним інтересам (тероризм, організована злочинність, наркоторгівля). Таємні операції здійснюють відповідно до визначених цілей зовнішньої політики і в тих випадках, коли офіційна, відкрита діяльність не може дати бажаних результатів. Зрозуміло, що потенційні негативні наслідки операції не мають перевищувати її заплановані здобутки.

Розвідку поділяють на дві категорії:

1. Внутрішня розвідка (розвідка безпеки) - займається захистом держави, її території і суспільства від негативних зовнішніх впливів і деструктивних елементів на території держави.

2. Зовнішня розвідка - займається збиранням даних про можливі загрози ззовні, захистом державних інтересів за кордоном.

Місія служби внутрішньої розвідки - добувати інформацію стосовно внутрішньої безпеки країни. Внутрішня розвідка допомагає поліції та іншим правоохоронним органам держави. Збирання інформації, за допомогою якої внутрішня розвідка перешкоджає таємній діяльності проти держави, здійснюється у таких площинах, як: шпіднаж; саботаж і державні перевороти; тероризм; політичний, етнічний і релігійний екстремізм; організована злочинність; виробництво і торгівля наркотиками; відмивання грошей; розповсюдження зброї масового знищення; незаконна торгівля зброєю; нелегальна імміграція; електронні атаки, хакерство та ін. Свою діяльність внутрішня розвідка проводить за допомогою власних агентів, упродовжених в "об'єкти" розвідки, а також стеження, перехоплення комунікацій і прослуховування.

Місія зовнішньої розвідки полягає у збиранні інформації за кордоном, що стосується зовнішньої безпеки держави. Її діяльність залежить від цілей вищого державного керівництва, національного характеру і потреб нації і змінюється залежно від держави призначення. Зовнішня розвідка має такі напрямки:

1. Підтримка політики безпеки і зовнішньої політики. Зовнішня розвідка - основний визначник вибору заходів і засобів для оптимального досягнення цілей національної безпеки і зовнішньої політики. Зовнішня розвідка стає також інструментом допомоги при дипломатичних ініціативах на дво- і багатосторонніх переговорах.

2. Виявлення активності за кордоном, що загрожує безпеці і національним інтересам держави. Ефективна робота зовнішньої розвідки, особливо щодо виявлення діяльності терористичних груп, розповсюджувачів зброї, міжнародної організованої злочинності, виробників і торговців наркотиками, слугує основою для дипломатичних ініціатив, державного реагування і контрзаходів.

3. Підтримка оборонного планування - забезпечення інформації про можливості збройних сил іноземних країн, визначення їхньої чисельності, потужності і дислокації,

добування інформації про військові доктрини, операції, тактику, бойову підготовку, озброєння іноземних країн, допомога у прийнятті рішень щодо розбудови власного оборонного комплексу.

4. Підтримка збройних операцій - забезпечення інформації для ведення збройних операцій будь-якого типу, визначення типу війни, в яку вступає держава. Стратегічна і тактична розвідка - збирання інформації загального характеру про противника, а також даних, що задовольняють безпосередні потреби моменту.

5. Економічна розвідка - збирання та аналіз економічних даних (про іноземний економічний потенціал, енергетичні та інші ресурси, економічні проблеми, світові економічні марки) з метою виявлення іноземної діяльності, яка може зашкодити національним інтересам держави. Економічна розвідка добуває інформацію для підтримки торговельних переговорів. Її основне завдання - виявляти діяльність іноземних урядів, які впливають на економічну ситуацію і стабільність валюти інших держав і які здійснюють тиск на діяльність іноземних комерційних фірм.

6. Допомога у моніторингу договорів та інших угод. Зовнішня розвідка важлива для нагляду за виконанням угод, договорів, а також усіх видів санкцій, які здійснює держава і які відповідають її національним інтересам. Це включає відстеження діяльності іноземних торговельних і транспортних компаній, включно з їхніми зв'язками з міжнародними банками і використанням різних комунікаційних каналів.

7. Інформаційна війна - забезпечення першості, якщо не домінування, в інформаційних війнах, захист від електронних атак, захист комп'ютерних мереж, ведення розвідки щодо потенційних інформаційних загроз із зовнішнього простору.

У своїй роботі зовнішня розвідка використовує всі можливі і доступні засоби, а також повний спектр технічного забезпечення таємної діяльності. Досить часто контррозвідувальні функції внутрішньої і зовнішньої розвідок перетинаються. Наприклад, група терористів планує здійснити збройну атаку в межах однієї країни (компетенція внутрішньої розвідки), але її фінансують і вона отримує допомогу й вказівки з сусідніх країн (компетенція зовнішньої розвідки). Щоб знешкодити цю загрозу, потрібна координація зусиль і співпраця обох структур. Відтак ефективність їхньої контррозвідувальної діяльності залежатиме від готовності до взаємодопомоги, розуміння "спільності" проблеми і необхідності її вирішення спільними зусиллями. Також часто виникають проблеми внаслідок перетину компетенції внутрішньої розвідки і поліції. На відміну від поліції, яка виявляє злочинців, розвідка збирає про них інформацію і не має права проводити кримінальні розслідування, арештовувати підозрюваних осіб чи здійснювати обшук їхніх помешкань. Якщо це перешкоджає її можливості добути ціннісну інформацію, розвідка зазвичай не "здає" злочинця поліції, а продовжує за ним стежити. Розвідка також не надає свою інформацію на відкритих судових процесах, щоб не викрити спосіб її отримання. Зрозуміло, що коли скоєно злочин, то цим має займатися поліція, а не розвідка.

За сутністю розвідку традиційно поділяють на політичну і військову. Політична розвідка має забезпечувати державне керівництво політичною та економічною розвідувальною інформацією з метою полегшення процесу вироблення рішень. Військову розвідку вважають одним з видів забезпечення збройних сил, а під час війни — ще й бойових дій.

За масштабами завдань і термінами їхнього виконання розвідка розподіляється на тактичну, оперативну і стратегічну. Тактичною займаються агенти на місцях, оперативну розвідку ведуть спеціалісти, які курують роботу агентурних мереж за визначеними напрямками, а за стратегічну відповідають аналітичні підрозділи центрального апарату розвідслужби. По лінії військової розвідки завдання тактичного рівня виконують батальйони, полки, бригади, дивізії, оперативного рівня - армії і військові округи, стратегічною розвідкою займається центральний апарат розвідувальної організації.

За сферою ведення розвідувальних дій розвідка буває наземною, повітряною,

космічною, морською, за об'єктом діяльності — економічною, науковою, технічною, екологічною, топогеодезичною, медичною, санітарною, хімічною, радіаційною та ін., за способом отримання даних поділена на: акустичну (гідроакустичну), електронну, електрооптичну, інфрачервону, лазерну, телеметричну та ін. Спеціалізація розвідки залежить від її видової приналежності і підпорядкування - міністерству закордонних справ, військовому відомству, міністерству фінансів, міністерству юстиції тощо. Окремі розвідувальні організації користуються статусом міністерства і підпорядковуються безпосередньо главі держави.

4. Механізм здійснення розвідувальної діяльності

Характер діяльності розвідки безпосередньо залежить від вищого керівництва держави. Глава держави відповідає за діяльність розвідки і саме його зацікавленість у роботі спецслужб є певною мірою визначальним чинником ефективності розвідувального забезпечення політики. Наприклад, президент США Дж. У. Буш, на відміну від свого наступника Б. Клінтона, приділяв серйозну увагу роботі розвідки (свого часу він очолював ЦРУ, займався “особливими” питаннями в адміністрації Р. Рейгана). Прем'єр-міністр Великої Британії У. Черчилль також надавав величезної значущості розвідувальній діяльності, а вже прем'єр-міністр М. Тетчер - не особливо. Внаслідок цього дещо змінюється роль і місце розвідки у процесі вироблення і реалізації політики держави.

Механізм здійснення розвідувальної діяльності іншими словами називають розвідувальним циклом. Цей американський термін охоплює усі процеси, які супроводжують збирання, оброблення, аналіз і доставку розвідувальної інформації до замовника. Розвідувальний цикл має п'ять складових:

1. Планування і координування (постановка завдань для розвідки, підготовка плану збирання інформації, віддавання наказу виконавцям завдань, контроль за ходом їхнього виконання);

2. Збирання інформації (добування інформації і передання її спеціалістам для оброблення);

3. Оброблення інформації (надання зібраній інформації визначеної форми: переклад, дешифрування, переведення у читабельний вигляд, переформатування комп'ютерних даних, сортування);

4. Аналіз і створення кінцевого продукту (перетворення “сирої” інформації на розвідувальний продукт шляхом узагальнення, аналізу, оцінки та інтерпретації усіх наявних даних, надання форми розвідувальній інформації відповідно до вимог замовника - брифінг, рапорт, розвідувальне зведення, розвідувальна оцінка);

5. Доставка до замовника (передання кінцевого розвідувального продукту замовнику / споживачу).

Вміло організована служба розвідки, яка завжди працює в активному режимі, здатна точно і швидко повідомляти своє керівництво про події, що трапляються у будь-якій точці земної кулі, це краща гарантія для держави від будь-яких несподіванок. Відкриту інформацію про розвідуваний об'єкт, яку можна дізнатися з преси, телебачення, радіо, виступів політичних і громадських діячів, книг, збирають переважно міністерство закордонних справ та його підрозділи за кордоном.

Розвідка займається таємним збиранням інформації, завдання якого - непомітно обійти всі перешкоди і наблизитись до об'єкта. Для таємного збирання інформації залучають “агентів”, “джерела”, “інформаторів”. Традиційно таку роботу називають терміном “шпіонаж”. Суть шпіонажу - отримати доступ до розвідуваного об'єкта. Агент чи відповідний пристрій (для прослуховування, фотографування і т. п.) мають знаходитися достатньо близько до визначеного об'єкта, місця чи особи, щоб зібрати потрібні дані про них чи виявити їх, не привертаючи уваги їхніх охоронців. Потім добуту інформацію передають замовнику. Спрощено шпіонаж - це рекогносцирування, проведене таємно.

Об'єм інформації, який має добути розвідка, визначає вище керівництво держави. Воно встановлює черговість виконання завдань для розвідки за їхньою важливістю і терміновістю. Лише визначивши пріоритети, центр розвідувальної служби починає планування конкретних розвідувальних заходів, вирішує питання про шляхи подолання перешкод у процесі виконання поставлених завдань. Вибір способу добування інформації після отримання завдання залежить зазвичай від розвідника, який працює "на місці". Це кадровий співробітник розвідувальної служби, що виконує свої службові обов'язки в будь-якому районі своєї країни чи за кордоном і діє за вказівками центру. Він організовує розвідувальну діяльність, вербує людей, а також на місці оцінює ту розвідувальну інформацію, яку вони добувають. Люди, яких він підбирає, вербує, навчає і направляє на збирання інформації і роботу яких він оцінює, - це агенти. Агент (ним може бути громадянин будь-якої держави) має безпосередній доступ до інформації, якою цікавиться розвідка, або ж може отримувати її завдяки своїм зв'язкам. Його співпраця з розвідувальною службою здебільшого триває доти, доки вигідна обидвом сторонам.

За характером діяльності агентів поділяють на три категорії:

1. Постійні (мають постійне місце проживання у тій державі, де працюють);
2. Роз'їзні (направляються з одного місця в інше залежно від потреби, тобто виконують свою роботу у різних місцях);
3. Випадкові (виконують певну епізодичну роботу; деколи такі люди самі не розуміють, що ведуть шпигунську діяльність).

Агентів розрізняють за видом роботи (спеціалізацією). Наприклад, агент-бойовик виконує особливі завдання, застосовуючи зброю, вибухівку, спеціальні препарати і засоби. Агент-вербувальник під керівництвом спецслужби залучає до таємної співпраці нових осіб як агентів. Агента впливу використовують для таємного впливу на державних чиновників, засоби масової інформації або активну частину населення в інтересах тої держави, яка його завербувала. Агент-дезінформатор працює з метою введення в оману розвідки держави-противника. Агент-ініціативник - носій державної, військової, розвідувальної, наукової таємної інформації, який з власної ініціативи встановлює контакт з іноземною спецслужбою з метою передавання їй інформації. Призначення агента зовнішнього спостереження - таємне візуальне спостереження за особами чи іншими об'єктами, які цікавлять розвідку. Агент-провокатор працює на спонукання окремих осіб чи груп осіб до здійснення протизаконних актів з метою їхньої дискредитації, компрометації. Агент-утримувач прикриття виступає в ролі власника чи справді є власником фірми або підприємства, куди спецслужба конспіративно направляє на офіційну роботу свого співробітника для легалізації мети його приїзду і проживання в країні перебування, а також джерел і засобів існування. І це ще не повний перелік.

До окремої групи відносять подвійних агентів (агентів-двійників). Це переверовані спецслужбою агенти іноземної розвідки, які починають працювати на нових "керівників", а в очах попередніх створюють враження лояльності. Подвійний агент одночасно працює на дві сторони, але на одну з них лише поверхнево, "для вигляду". Зазвичай це викриті агенти, які змінюють напрям своєї діяльності, щоб уникнути ув'язнення (або з фінансових міркувань чи добровільно). Вони продовжують постачати свою "колишню" розвідслужбу правдивою, але незначущою інформацією про державу перебування, виконують її нові завдання, але вже під контролем спецслужби держави перебування. У результаті такої "гри" стають явними шпигунські наміри розвідки-опонента, з'являється можливість перевербування інших агентів. Подвійним агентом також може стати громадянин своєї держави, який, отримавши від іноземної розвідки пропозицію працювати на неї, таємно повідомляє про це спецслужбу своєї держави. Слід зазначити, що використання подвійних агентів - це найтипівіша практика контррозвідувальних операцій.

Сукупність агентів спецслужби, які таємно взаємодіють, називають агентурною мережею (або групою). Мережі, так само як і окремі агенти, підпорядковуються

співробітнику розвідки. Співробітника розвідки, який працює за кордоном, керує роботою агентурної мережі і має для цього необхідні оперативно-технічні засоби, називають резидентом. Він перебуває за кордоном нелегально (живе під вигаданим ім'ям, має ідентифікаційні документи і діє відповідно до своєї “легенди”, виконуючи роль особи, якою насправді не є) або ж знаходиться там під офіційним прикриттям (офіційно працює на певній посаді у посольстві своєї держави у державі перебування). Розвідувальні служби використовують обидва варіанти — перший для ведення “справжнього” шпionажу, другий - більше для відволікання уваги контррозвідки противника.

Практично всі розвідувальні служби утримують при дипломатичних представництвах за кордоном свої осередки - резидентури. Їхній кісний склад залежить від чисельності персоналу посольства і включає оперативних працівників, аналітиків, технічних спеціалістів. Вони ведуть роботу з агентами, займаються збиранням та аналізом розвідувальної інформації, доставкою її у центральний апарат своєї розвідки. З резидентурою підтримують конспіративний зв'язок “свої” розвідники, які самостійно працюють у державі перебування під прикриттям неурядових організацій, транснаціональних корпорацій, банків, страхових агентств, транспортних, комерційних і юридичних фірм, видавництв, науково-технічних та інших організацій. Очолює резидентуру резидент, який здійснює контроль за виконанням завдань центру і за вчасною звітністю.

Оскільки склад персоналу дипломатичних представництв іноземних держав завжди відомий державі перебування, її контррозвідка може виявити “дипломатів-розвідників” завдяки постійному нагляду за їхньою діяльністю. Тому роботу “офіційних” резидентур доповнює “нелегальна” розвідка. Запорукою успішної роботи розвідки є здатність добувати інформацію. Для цього використовують усі можливі засоби, щоб наблизитися до потрібного об'єкта. Наприклад, “проникнення” передбачає впровадження агента всередину об'єкта (він влаштовується там на роботу й отримує доступ до інформації). Якщо з певних причин неможливо впровадити в об'єкт свого агента, то розвідка вербує людей, які вже там працюють. Це т. зв. агенти-на-місці (інсайдери). За допомогою такого засобу, як “стеження”, можна отримати інформацію про функціональні особливості об'єкта. Якщо об'єктом виступає конкретна особа - про її розпорядок дня, пересування, контакти, звички тощо.

Стеження передбачає невідступний, постійний нагляд за об'єктом, що ведеться непомітно для нього або тих, хто його охороняє. Професійне стеження у контррозвідувальних цілях може викрити агентурну мережу і канали, якими вона пересилає інформацію. Одним з найважливіших засобів діяльності розвідки є наука та її досягнення. Постійний науково-технічний прогрес дає змогу підвищувати ефективність роботи розвідки, а також приховувати цю роботу, забезпечувати її конспіративність. Технічні засоби розвідки - це мікрофони і передавачі, за допомогою яких здійснюють “слуховий контроль”, системи радіопеленгування, точного фотографування з далеких відстаней, супутникового стеження і багато інших. Розроблення, вдосконалення технічних систем і засобів для розвідки поглинає величезні кошти. Наприклад, на технічне переобладнання американської розвідки за період 1990-2000 рр. було використано понад 100 млрд дол. Однак не всі завдання розвідки можна вирішити за допомогою технічних засобів, наприклад такі, як боротьба з наркобізнесом і тероризмом. Для їхнього вирішення дієвими будуть агентурні засоби розвідки. Агентуру залучають також для отримання достовірної інформації про швидкоплинну внутрішньополітичну і внутрішньоєкономічну ситуацію в окремих країнах.

Колишній директор ЦРУ Уільям Колбі писав, що технічні засоби доповнюють, але не замінюють агентурну розвідку. Вони звільняють агентуру від певної роботи і дають їй можливість сконцентрувати увагу на інших пріоритетах. “Агентуру потрібно використовувати там, де безсила техніка, щоб дізнатися, що замислюють лідери, як приймаються рішення і які політичні сили формуються”.

Уся інформація, добута за допомогою агентурних і технічних засобів “на місцях”, направляється у центральний орган розвідувальної служби, де опрацьовується і відповідним чином систематизується. Саме на основі архівів і досьє здійснюється основна частина роботи розвідки, пов’язана з інформацією.

Одним з поширених методів діяльності розвідки є дезінформація - це широке коло заходів, спрямованих на введення в оману фактичного чи потенційного противника відносно своїх можливостей і намірів. Найбільш активно цей метод використовують напередодні і під час військових дій. Операції з дезінформації потребують ретельної підготовки. Інформація, яку одна сторона планує передати іншій, має бути правдоподібною, інакше їй не повірять. Потрібно знати, чого очікує противник, і надати йому дезінформацію у спосіб, максимально підлаштований до реальної ситуації. Наприклад, організовується “нещасний випадок”, цілком ймовірний для поточних подій, внаслідок якого до противника потрапляє “таємна інформація”. За допомогою такого прийому англоамериканські союзники у 1943 р. ввели в оману німецьке військове командування щодо місця свого вторгнення у Південну Європу (операція “Мінсміт”).

Для дезінформації противника використовують також своїх агентів (під виглядом “перебіжчиків”, “дезертирів”, “нейтральних осіб”), які з тих чи інших (“правдивих”) причин вирішили повідомити йому цінну інформацію. Успіх прийому залежатиме від вміння агентів викликати до себе довіру і майстерності грати роль за “легендою”.

Дезінформацію передають каналами зв’язку, якщо відомо, що противник їх прослуховує. Її поширюють на дипломатичних та інших офіційних прийомах, під час особистих зустрічей. Чим вищий авторитет джерела дезінформації, тим більша ймовірність, що їй повірять. Дезінформацію використовують і як засіб оборонного характеру - для маскування.

Камуфляж стали широко застосовувати з часів Першої світової війни. Спочатку маскували солдатів й озброєння, пізніше - заводи, аеродроми, дороги, водойми і навіть міста. Паралельно створювали макети військових частин, їхнього озброєння (танків, бронетранспортерів і допоміжної техніки), а також різних стратегічних об’єктів. Це робилося з метою ввести в оману авіарозвідку противника щодо справжньої потужності своїх збройних сил, їхнього місцезнаходження, розміщення об’єктів військового значення і відтак уникнути серйозних втрат унаслідок бомбардування. “Візуальна” дезінформація доповнюється “звуковою” (наприклад, створення звукових ілюзій бою, використання спеціального звукового супроводу для “посилення” висадки десанту), а також “активною” (здійснення тих чи інших заходів для імітації певної діяльності; наприклад, прогін пустих ешелонів для імітації передислокації військових частин, активізація військових приготувань, посилення живої сили і техніки ніби для головного удару, який насправді запланований в іншому місці). Сучасні прийоми такої дезінформації набагато досконаліші, але це не змінює їхньої основної суті - ввести в оману противника.

Водночас, остерігаючись дезінформації, розвідка не завжди може вірно оцінити інформацію, яка випадково до неї потрапляє. Надто легкий спосіб отримання інформації викликає підозри, що це дезінформація з боку противника. Показовою у цьому випадку є справа “Цицерона”: відомості, які у 1943 р. передавав німецькій розвідці камердинер англійського посла в Туреччині, не бралися Берліном до уваги, бо вважалися дезінформацією з боку англійської розвідки. Так розвідка стає заручницею власних методів діяльності. Більше того, специфіка її роботи не дає можливості оприлюднювати успіхи.

Засоби масової інформації “викривають” провальні операції розвідки, у результаті чого складається враження, що її діяльність є більше неефективною, ніж навпаки. Насправді успішні розвідувальні операції розголошеними бути не можуть, бо саме в таємності закладений їхній успіх. Таємні операції означають діяльність, спрямовану на досягнення зовнішньополітичних цілей, причому роль уряду держави, яка їх проводить, непомітна або не визнається публічно.

Характеристика таємних операцій розвідслужб полягає у такому:

1. Здійснення впливу на політику, державних і громадських діячів іноземної країни;
2. Створення вигідної для своєї держави орієнтації громадської думки в іноземній країні;
3. Надання фінансової підтримки і матеріально-технічної допомоги (включаючи постачання зброї і боєприпасів) політичним партіям, групам, організаціям, окремим особам в іноземній країні, діяльність яких відповідає інтересам своєї держави;
4. Пропагандистські заходи за кордоном;
5. Економічні заходи за кордоном;
6. Політичні і напіввійськові акції з метою підтримки чи повалення наявних в іноземних країнах режимів;
7. Фізична ліквідація окремих осіб.

Таємними операціями займається відповідний підрозділ розвідувальної служби. Щоб приховати приналежність до них керівництва держави, таємні операції проводять або від імені неурядових організацій, або через добре законспіровану агентуру розвідки. Особисто відповідає за всі таємні операції глава держави, який і приймає рішення про їхнє здійснення. Реальна потужність розвідки визначається насамперед її здатністю ефективно виконувати завдання державного керівництва.

Тема 2. Таємна дипломатія та розвідка у стародавню добу.

1. Зародження розвідки. Особливості розвідувальної діяльності Стародавнього Єгипту та Ассирії.
2. Перші теоретичні положення шпіонажу
3. Таємні війни Стародавньої Греції
4. Роль розвідки у протистоянні Риму і Карфагену
5. Таємна війна і дипломатія Мітрідата VI
6. Розвідувальна діяльність Юлія Цезаря
7. Таємні війни римських імператорів

Тема 3. Організація та діяльність розвідувальних служб у середньовічних державах Європи і Азії.

1. Таємна дипломатія і розвідка Візантії
2. Особливості середньовічної розвідки
3. Еволюція розвідки в епоху Відродження
4. Англійська розвідка у період Реформації
5. Френсіс Уолсінгем - засновник першої у світі професійної розвідувальної служби
6. Таємна війна католицизму проти сил Реформації

Тема 4. Розвиток таємної дипломатії і розвідки у державах Європи та Америки в XVII – на початку XIX ст.

1. Французька розвідка та таємні війни за часів Рішельє та Мазаріні
2. Англійська розвідка у другій половині XVII ст. Вільгельм III Оранський і його таємна війна.
3. Війна за іспанську спадщину і таємні війни її учасників
4. Методи і засоби роботи розвідки у XVIII ст.
5. Розвідувальна діяльність під час війни американських колоній за незалежність.

Тема 5. Діяльність розвідувальних служб США та держав Європи і Азії у другій половині XIX ст. і напередодні Першої світової війни.

1. Таємні війни проти революційної Франції.
2. Розвідувальні служби Наполеона Бонапарта і їхня діяльність
3. Особливості роботи американської розвідки під час Громадянської війни (1861-

1865 pp)

4. Місце і роль розвідки Пруссії у зовнішній політиці держави.

Тема 6. Організація та діяльність розвідки під час Першої світової війни.

1. Особливості роботи німецької розвідки напередодні Першої світової війни.
2. Діяльність розвідувальних служб держав Антанти в умовах назрівання світової кризи
3. Протистояння розвідок ворогуючих таборів у ході війни.

Тема 7. Дипломатія і розвідка напередодні та впродовж Другої світової війни.

1. Діяльність англійських, французьких і радянських спецслужб напередодні Другої світової війни.
2. Участь німецьких спецслужб у завоюванні Польщі. Створення РСХА.
3. Протистояння німецьких і французьких спецслужб на території окупованої Франції. Розвідувальна підготовка Німеччини до підкорення Англії
4. Діяльність німецької та радянської розвідок напередодні Німецько-радянської війни
5. Реалізація плану “Барбаросса” та його провал. Перл-Харбор: успіхи і прорахунки японських та американських спецслужб
6. Розвідувальна робота Німеччини, СРСР, Англії і США у ході основних воєнних і політичних подій 1942-1943 рр.
7. Діяльність спецслужб воюючих сторін на завершальному етапі Другої світової війни

Тема 8. Організація та діяльність розвідувальних служб провідних держав світу в перші повоєнні роки та у період «холодної війни».

1. Діяльність західних і радянських спецслужб на початку “холодної війни”
2. Створення Центрального розвідувального управління у США, його структура, основні завдання і місце у системі американської розвідки
3. Реорганізація радянської розвідки. Комітет державної безпеки СРСР: структура, функції і методи роботи
4. Таємні операції ЦРУ і К Д Б

Тема 9. Організація та діяльність розвідувальних служб провідних держав світу та України наприкінці XX – на початку XXI ст.

1. Трансформація системи радянської розвідки після розпаду СРСР
2. Нова розвідувальна політика європейських держав
3. Вдосконалення розвідки США на сучасному етапі
4. Розвідувальні органи України та сфери їх діяльності

2. *Плани семінарських занять, завдання для лабораторних робіт, самостійної роботи:*

Ефективною формою організації навчання у вищій школі є семінарські заняття, з якими органічно поєднуються лекції.

Семінар (лат. *seminarium* - розсадник) - вид практичних занять, який передбачає самостійне опрацювання студентами окремих тем і проблем відповідно змісту дисципліни та обговорення результатів цього вивчення, представлених у вигляді тез, повідомлень, доповідей, рефератів тощо.

Проведення семінарських занять дозволяє вирішувати наступні дидактичні цілі:

- оптимально поєднувати лекційні заняття із систематичною самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів, їх теоретичну підготовку з практичною;
- розвивати уміння, навички розумової праці, творчого мислення, уміння використовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань;
- формувати у студентів інтерес до науково-дослідної роботи і залучення їх до наукових досліджень, які здійснює кафедра;
- забезпечувати системне повторення, поглиблення і закріплення знань студентів за певною темою;
- формувати уміння і навички здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності;
- здійснювати діагностику і контроль знань студентів з окремих розділів і тем програми, формувати уміння і навички виконання різних видів майбутньої професійної діяльності.

Семінарські заняття виконують наступні основні функції:

- навчальну (поглиблення, конкретизацію, систематизацію знань, засвоєних під час лекційних занять та у процесі самостійної підготовки до семінару);
- розвивальну (розвиток логічного мислення студентів, набуття ними умінь працювати з різними літературними джерелами, формування умінь і навичок аналізу фактів, явищ, проблем тощо);
- виховну (виховання відповідальності, працездатності, виховання культури спілкування і мислення, прищеплення інтересу до вивчення конкретної дисципліни та до фаху, формування потреби раціоналізації навчально-пізнавальної діяльності та організації дозвілля);
- діагностично-корекційну та контролюючу (контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу, виявлення прогалин у його засвоєнні та їх подолання).

Плани і основні питання практичних занять з дисципліни «Дипломатія та розвідка»

Тема 1. Теоретичні аспекти діяльності розвідувальних служб. Види і способи ведення розвідки в залежності від характеру завдань та сфери дії.

1. Сутність поняття «Розвідка» та його інтерпретації.
2. Мета, завдання і специфіка роботи розвідувальних служб у сучасному світі
3. Внутрішня і зовнішня розвідки, їхні основні функції.
4. Механізм здійснення розвідувальної діяльності

Рекомендована література:

1. Даллес А. Искусство разведки / Пер. с англ. с сокращениями . - М.: Междунар. отношения - Улисс, 1992.
2. Дундуков М . Ю. Разведка в государственном механизме США. — М.: Кучково поле, 2008.
3. Полмар Н., Аллен Т. Б. Энциклопедия шпионажа / Пер. с англ. В. Смирнова. - М.: КРОН-ПРЕСС, 1999.
4. Россель Ч. 9. Разведка и контрразведка. - Тайные силы: Интернациональный шпионаж и борьба с ним во время мировой войны и в настоящее время / В. Николаи, М. Ронге, Ч. 3. Россель / Под ред. В. Ф. Федько. - Киев: Княгиня Ольга, 2005.
5. Треппер Л. Большая игра: Воспоминания советского разведчика / Пер. с фр. - М.: Политиздат, 1990.
6. Энциклопедия разведки // Неизвестная разведка. Факты. События. Люди. - 2004. - № 1.

Тема 2. Таємна дипломатія та розвідка у стародавню добу.

1. Зародження розвідки. Особливості розвідувальної діяльності Стародавнього Єгипту та Ассирії.
2. Перші теоретичні положення шпionажу
3. Таємні війни Стародавньої Греції
4. Роль розвідки у протистоянні Риму і Карфагену
5. Таємна війна і дипломатія Мітрідата VI
6. Розвідувальна діяльність Юлія Цезаря
7. Таємні війни римських імператорів

Рекомендована література

1. Алексеев М. Вестники смерти: Лазутчики Древней Индии // Кзмио. - 1998. - № 1 // Доступно на: <http://sanatanadharma.udm.net/text/yandbtm.txt>
2. Вегетий Флавиус Ренат. Краткое изложение военного дела / Пер. С. П. Кондратьева. - Кн. 3 // Доступно на: <http://www.xlegio.ru/source/svctin/de-re-militari.html>
3. Грант М. Крушение Римской империи / Пер. с англ. - М.: ТЕРРА - Книжный клуб, 1998.
4. Дмитренко В. Розвідка та інші таємні служби Стародавнього Риму і його супротивників. - Львів: Кальварія, 2008.
5. Зінченко А. Історія дипломатії: від давнини до початку нового часу. - Вінниця: Нова книга, 2002.
6. История дипломатии / Под ред. В. П. Потемкина: В 3 т. - Т. 1. - М.: Государственное социально-экономическое изд-во, 1941.
7. Моммзен Т. История Рима. - М.: Вече, 2010.
8. Остапенко П. В. Тайная война в Древнем мире. - Минск: Харвест, 2004.
9. Полмар Н., Аллен Т. Б. Энциклопедия шпионажа / Пер. с англ. В. Смирнова. - М.: КРОН-ГРЕСС, 1999.
10. Сунь-цзи. Искусство войны // Доступно на: <http://lib.ru/POECHIN/suntzur.txt>
11. Утченко С. Л. Юлий Цезарь. - М.: Мысль, 1976.
12. У-цзы. Об искусстве ведения войны. - М.: Воениздат, 1957 // Доступно на: <http://militera.lib.ru/science/u-tszy/02.html>
13. Фронтин Секст Юлий. Стратегемы (Военные хитрости) / Пер. А. Ранович // Доступно на: <http://www.xlegio.ru/sources/frontinus/book-3.html>
14. Цыганов В. Библия как руководство по нацбезопасности // Неизвестная разведка. Факты. События. Люди. - 2004. - № 7-8.
15. Черняк Е. Б. Пять столетий тайной войны. Из истории секретной дипломатии и разведки. - 5-е изд., доп. - М.: Междунар. отношения, 1991.

Тема 3. Організація та діяльність розвідувальних служб у середньовічних державах Європи і Азії.

1. Таємна дипломатія і розвідка Візантії
2. Особливості середньовічної розвідки
3. Еволюція розвідки в епоху Відродження
4. Англійська розвідка у період Реформації
5. Френсіс Уолсінгем - засновник першої у світі професійної розвідувальної служби
6. Таємна війна католицизму проти сил Реформації

Рекомендована література:

1. История дипломатии / Под ред. В. П. Потемкина: В 3 т. - Т. 1. - М.: Государственное социально-экономическое изд-во, 1941.

2. История средних веков / Под ред. С. П. Карпова: В 2 т. - 2-е изд. - М.: Изд-во МГУ; ИНФРА-М, 2000.
3. История Франции / Отв. ред. А. З. Манфред: В 3 т. - Т. 1. - М.: Наука, 1972

Тема 4. Розвиток таємної дипломатії і розвідки у державах Європи та Америки в XVII – на початку XIX ст.

1. Французька розвідка та таємні війни за часів Рішельє та Мазаріні
2. Англійська розвідка у другій половині XVII ст. Вільгельм III Оранський і його таємна війна.
3. Війна за іспанську спадщину і таємні війни її учасників
4. Методи і засоби роботи розвідки у XVIII ст.
5. Розвідувальна діяльність під час війни американських колоній за незалежність.

Рекомендована література:

1. Андреев А. Р. Гений Франции, или жизнь кардинала Ришелье: Документальное историческое исследование. - М.: Белый волк, 1999.
2. Барг М. А. Великая английская революция в портретах ее деятелей. - М.: Мысль, 1991.
3. Барг М. А. Кромвель и его время. - М.: Учпедгиз, 1960.
4. Борисов Ю. В. Дипломатия Людовика XIV. - М.: Междунар. отношения, 1991.
5. Даллес А. Искусство разведки / Пер. с англ. с сокращениями. - М.: Междунар. отношения - Улисс, 1992.
6. История дипломатии / Под ред. В. П. Потемкина: В 3 т. - Т. 1. - М.: Государственное социально-экономическое изд-во, 1941.
7. История средних веков / Под ред. С. П. Карпова: В 2 т. - Т. 2: Раннее новое время. М.: Изд-во МГУ; ИНФРА -М, 2000.
8. История Франции / Отв. ред. А. Э. Манфред: В 3 т. - Т. 1. - М.: Наука, 1972.
9. Киссинджер Г. Дипломатия / Пер. с англ. В. В. Львова. - М.: Ладомир, 1997.
10. Ковард Б. Оливер Кромвель. - Ростов-н /Д.: Феникс, 1997.
11. Лавровский В. М., Барг М. А. Английская буржуазная революция. Некоторые проблемы Английской буржуазной революции 40-х годов XVII века. - М.: Изд-во социально-экономической литературы, 1958.
12. Леви Э. Кардинал Ришелье и становление Франции / Пер. с англ. - М.: АСТ, 2008.
13. Полмар Н., Аллен Т. Б. Энциклопедия шпионажа / Пер. с англ. В. Смирнова. - М.: КРОН -ПРЕСС, 1999.
14. Поршнев Б. Ф. Франция, Английская революция и европейская политика в середине XVII в. - М.: Наука, 1970.
15. Черкасов П. П. Кардинал Ришелье. - М.: Междунар. отношения, 1990.
16. Черняк Е. Б. Пять столетий тайной войны. Из истории секретной дипломатии и разведки. - 5-е изд., доп. - М.: Междунар. отношения, 1991.
17. Архенгольц И. В. История Семилетней войны / Пер. с нем. - М.: АСТ, 2001.
18. Волковский Н. Л. История информационных войн: В 2 ч. - Ч. 1. - СПб.: Полигон, 2003.
19. История США / Под ред. Г. Н. Севостьянова: В 4 т. — Т. 1. — М.: Наука, 1983.
20. Кони Ф. Фридрих Великий. - Ростов -н /Д.: Феникс, 1997.
21. Рамбо А. Русские и пруссаки : История Семилетней войны. - М.: Воениздат, 2004.
22. Яковлев Н. Н. Европа накануне Семилетней войны. - М.: ИВИРАН, 1997

Тема 5. Діяльність розвідувальних служб США та держав Європи і Азії у другій половині XIX ст. і напередодні Першої світової війни.

1. Таємні війни проти революційної Франції.
2. Розвідувальні служби Наполеона Бонапарта і їхня діяльність

3. Особливості роботи американської розвідки під час Громадянської війни (1861-1865 рр.)
4. Місце і роль розвідки Пруссії у зовнішній політиці держави.

Рекомендована література:

1. Волковский Н. Л. История информационных войн: В 2 ч. - Ч. 1. — СПб.: Полигон, 2003.
2. Галкин И. С. Создание Германской империи (1815-1871 гг.). - М.: Высш. школа, 1986.
3. Даллес А. Искусство разведки / Пер. с англ. с сокращениями. - М.: Междунар. отношения - Улисс, 1992.
4. Дамаскин И. А. Сто великих разведчиков. — М.: Вече, 2003.
5. Дюма А. Генрих IV. Наполеон / Пер. с фр. - М.: «Русь» Интер РОКС, 1992.
6. Егоров А. А. Министр наполеоновской полиции Фуше // Новая и новейшая история. - 1990. - № 4 - 5 // Доступно на: <http://vivovoco.nsl.ru/VV/PAPERS/HISTORY/FOUCHE.HTM>
7. Ерусалимский А. С. Бисмарк. Дипломатия и милитаризм. - М.: Наука, 1968.
8. Звонарев К. К. Агентурная разведка. Русская агентурная разведка всех видов до и во время войны 1914 -1918 гг. Германская агентурная разведка всех видов до и во время войны 1914 -1918 гг. - Киев: Княгиня Ольга, 2005.
9. История дипломатии / Под ред. В. П. Потемкина: В 3 т. - Т. 1. - М.: Государственное социально-экономическое изд-во, 1941.
10. История США / Под ред. Г. Н. Севостьянова: В 4 т. - Т. 1. - М.: Наука, 1983.
11. История Франции / Отв. ред. А. З. Манфред: В 3 т. - Т. 2. - М.: Наука, 1973.
12. Киссинджер Г. Дипломатия / Пер. с англ. В. В. Львова. - М.: Ладомир, 1997.
13. Коленкур А. Поход Наполеона в Россию. - Таллин -Москва : Скиф Алекс, 1994.
14. Корсиканец. Дневник жизни Наполеона в его собственных словах. Остров Святой Елены / Пер. А. Ю. Тонкошкурова // Доступно на: http://history.sps.ru/lib/napStHelen_ru.htm
15. Полмар Н., Аллен Т. Б. Энциклопедия шпионажа / Пер. с англ. В. Смирнова. - М.: КРОН - ПРЕСС, 1999.
16. Саундерс Э. Сто дней Наполеона / Пер. с англ. - М.: АСТ, 2002.
17. Сироткин В. Г. Наполеон и Александр I. Дипломатия и разведка Наполеона и Александра I в 1801 -1812 гг. - М.: Эксмо, 2003.
18. Тарле Е. В. Наполеон. - М.: Изд-во АН СССР, 1957.
19. Хилльгрубер А., Берглар П. Выдающиеся политики. Отто фон Бисмарк. Меттерних. - Сер. "Исторические силуэты" / Пер. с нем. - Ростов на Д.: Феникс, 1998.
20. Черняк Е. Б. Пять столетий тайной войны. Из истории секретной дипломатии и разведки. - 5-е изд., доп. - М.: Междунар. отношения, 1991.
21. Чикалов Р. А., Чикалова И. Р. Западная Европа и Соединенные Штаты Америки (1815 -1918 годы). - Минск: Беларуская навука, 2018.
22. Шедивы Я. Меттерних против Наполеона / Пер. с чешск. - М.: Междунар. отношения, 199

Тема 6. Організація та діяльність розвідки під час Першої світової війни.

1. Особливості роботи німецької розвідки напередодні Першої світової війни.
2. Діяльність розвідувальних служб держав Антанти в умовах назрівання світової кризи
3. Протистояння розвідок ворогуючих таборів у ході війни.

Рекомендована література:

1. Волковский Н. Л. История информационных войн: В 2 ч. - Ч. 2. - СПб.: Полигон, 2003.
2. Николаи В. Тайные силы. Интернациональный шпионаж и борьба с ним во время мировой войны и в настоящее время. - Тайные силы: Интернациональный шпионаж и борьба с ним во время мировой войны и в настоящее время / В. Николаи, М. Ронге, Ч. 3. Россель / Под ред. В. Ф. Федько. - Киев: Княгиня Ольга, 2005. - С. 235.
3. Гиленсен. В. М. Германская военная разведка проти в России (1871 - 1917 гг.) // Новая и новейшая история. - 1991. - № 2.
4. Даллес А. Искусство разведки / Пер. с англ. с сокращениями. - М.: Междунар. отношения - Улисс, 1992.
5. Дамаскин И. А. Сто великих разведчиков. - М.: Вече, 2003.
6. Звонарев К. К. Агентурная разведка. Русская агентурная разведка всех видов до и во время войны 1914—1918 гг. Германская агентурная разведка всех видов до и во время войны 1914 -1918 гг. - Киев: Княгиня Ольга, 2005.
7. История дипломатии / Под ред. В. П. Потемкина: В 3 т. - Т. 2. - М.: Государственное изд-во полит. литературы, 1945.
8. История Франции / Отв. ред. А. 3. Манфред: В 3 т. - Т. 2. - М.: Наука, 1973.
9. Киссинджер Г. Дипломатия / Пер. с англ. В. В. Львова. - М.: Ладомир, 1997.
10. Млечин Л. М. КГБ. Председатели органов госбезопасности. Рассекреченные судьбы. - 3-е изд., доп. - М.: Центрполиграф, 2006.
11. Писарев Ю.А. Новые подходы к изучению истории первой мировой войны // Новая и новейшая история. - 1993. - № 3.
12. Полмар Н., Аллен Т. Б. Энциклопедия шпионажа / Пер. с англ. В. Смирнова. - М.: КРОН -ПРЕСС, 1999.
13. Сазонов С. Д. Воспоминания. - Минск: Харвест, 2002 // Доступно на: http://militaria.lib.ru/memo/gussia/sazov_sd/index.html
14. Тайные силы: Интернациональный шпионаж и борьба с ним во время мировой войны и в настоящее время / В. Николаи, М. Ронге, Ч. 3. Россель / Под ред. В. Ф. Федько. - Киев: Княгиня Ольга, 2005.
15. Черняк Е. Б. Пять столетий тайной войны. Из истории секретной дипломатии и разведки. - 5-е изд., доп. - М.: Междунар. отношения, 1991.
16. Чикалов Р. А., Чикалова И. Р. Западная Европа и Соединенные Штаты Америки (1815 -1918 годы). - Минск: Тесей, 2000.

Тема 7. Дипломатія і розвідка напередодні та впродовж Другої світової війни.

1. Діяльність англійських, французьких і радянських спецслужб напередодні Другої світової війни.
2. Участь німецьких спецслужб у завоюванні Польщі. Створення РСХА.
3. Протистояння німецьких і французьких спецслужб на території окупованої Франції. Розвідувальна підготовка Німеччини до підкорення Англії
4. Діяльність німецької та радянської розвідок напередодні Німецько-радянської війни
5. Реалізація плану "Барбаросса" та його провал. Перл-Харбор: успіхи і прорахунки японських та американських спецслужб
5. Розвідувальна робота Німеччини, СРСР, Англії і США у ході основних воєнних і політичних подій 1942-1943 рр.
6. Діяльність спецслужб воюючих сторін на завершальному етапі Другої світової війни.

Рекомендована література:

1. Нюрнбергский процесс над главными немецкими военными преступниками: Сб. материалов в 3 т. / Под общей ред. Р. А. Руденко. - Т. 1. - М.: Юридическая литература,

1965.

2. Скрытая правда войны: 1941 год. Неизвестные документы / Сост., вступ. ст. и коммент. П. Н. Кныппевского, О. Ю. Васильевой, В. В. Высоцкого, С. А. Соломатина. - М.: Русская книга, 1992.
3. СССР - Германия 1939. Документы и материалы о советско-германских отношениях с апреля по октябрь 1939 г. - Вильнюс: Мокслас, 1989.
4. Безыменский Л. Особая папка "Барбаросса". - М.: АПН, 1972.
5. Безыменский Л. Разгаданные загадки третьего рейха. 1933 - 1941. - М.: АПН, 1981.
6. Безыменский Л. Тайный фронт против второго фронта. - М.: АПН, 1987.
7. Волков А., Славин С. Адмирал Канарис - "Железный" адмирал. - М.: Олимп; Смоленск: Русич, 1999.
8. Гальдер Ф. Военный дневник. Ежедневные записи начальника генерального штаба сухопутных войск 1939 - 1942 гг. / Пер. с нем. с сокр.: В 3 т. - Т. 1. М.: Воениздат, 1968.
9. Гитлер А. Моя борьба. - Харьков: Свитовид, 2003.
10. Граб С. Криптография как жизненная необходимость // Неизвестная разведка. Факты. События. Люди. - 2001. - № 5 - 6.
11. История дипломатии / Под ред. В. Потемкина: В 3 т. - Т. 3. - М.: Государственное изд-во полит. литературы, 1945.
12. История создания подразделений специального назначения органов государственной безопасности. 1917 - 1941 // Доступно на: <http://ar.to.f.w.a.r.g.i/1/1071/>
13. История Франции / Отв. ред. А. З. Манфред: В 3 т. - Т. 3. - М.: Наука, 1973.
14. Киссинджер Г. Дипломатия / Пер. с англ. В. В. Львова. - М.: Ладомир, 1997.
15. Ландер И. И. Негласные войны. История специальных служб 1919 - 1945 : В 2 кн. // Доступно на: <http://www.lander.odesa.ua/>
16. Леонов С. В. Создание ВЧК: Новый взгляд. - Исторические чтения на Лубянке. 1998 год. Проблемы истории Всероссийской чрезвычайной комиссии // Доступно на: <http://www.fsb.ru/history/read/1998/leonov.litm1>
17. Майский И. М. Воспоминания советского дипломата, 1925 - 1945 гг. - М.: Наука, 1971 // Доступно на: http://militera.lib.ru/memo/russian/mayskiy_im105.htm1
18. Млечин Л. М. КГБ. Председатели органов госбезопасности. Рассекреченные судьбы. - 3-е изд., доп. - М.: Центрполиграф, 2006.
19. Полмар Н, Аллен Т. Б. Энциклопедия шпионажа / Пер. с англ. В. Смирнова. - М.: КРОН - ПРЕСС, 1999.
20. Сергеев Ф. Тайные операции нацистской разведки, 1933 - 1945. - М.: Политиздат, 1991.
21. Треппер Л. Большая игра: Воспоминания советского разведчика / Пер. с фр. - М.: Политиздат, 1990.
22. Трухановский В. Г. Антони Иден. Страницы английской дипломатии, 30 - 50-е годы. - М.: Междунар. отношения, 1976.
23. Филби К. Моя тайная война. Воспоминания советского разведчика / Пер. с англ. - М.: Воениздат, 1989 // Доступно на: http://militera.lib.ru/memo/eng/lish/philby_k/
24. Фляйшхауэр И. П. Гитлер, Сталин и инициатива германской дипломатии. 1938 - 1939 / Пер. с нем. - М.: Прогресс, 1990.
25. Чуев С. Г. Спецслужбы Третьего Рейха: В 2 кн. - Кн. 2. - СПб.: Нева, 2003.

Тема 8. Організація та діяльність розвідувальних служб провідних держав світу в перші повоєнні роки та у період «холодної війни».

1. Діяльність західних і радянських спецслужб на початку "холодної війни"
2. Створення Центрального розвідувального управління у США, його структура, основні завдання і місце у системі американської розвідки
3. Реорганізація радянської розвідки. Комітет державної безпеки СРСР: структура, функції і методи роботи
4. Таємні операції ЦРУ і КДБ.

Рекомендована література:

1. Безыменский Л.А. Военный преступник № 239: Нацистские преступники и их американские покровители. - М.: Международ. отношения, 1983.
2. Бояркин С. Солдаты афганской войны // Доступно на: <http://afgan-war-soldiers.narod.ru/s51.html>
3. Веденезв Д. В., Биструхін Г. С. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945-1980-ті роки. - К.: К. І. С., 2007.
4. Вудворд Б. Признание шефа разведки / Пер. с англ. - М.: Политиздат, 1990.
5. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945 - 2002 роки): Навч. посібник. - К.: Либідь, 2004.
6. Грачев А. С. Горбачев. Человек, который хотел как лучше... - М.: ВАГРИУС, 2001 / / Доступно на: <http://www.bibliotekarg.ru/mikhailegorbachev/55.html>
7. Даллес А. Искусство разведки / Пер. с англ. с сокращениями. - М.: Междунар. отношения - Улисс, 1992.
8. Дундуков М. Ю. Разведка в государственном механизме США. - М.: Кучково поле, 2008.
9. Ефимов Н. Н., Фролов В. С. Карибский кризис 1962 года (новые данные) // Вопросы истории. - 2005. - № 10.
10. История создания подразделений специального назначения органов государственной безопасности Советского Союза и Российской Федерации. 1945-1960 // Доступно на: http://arfo.ru/1071/text_0030.shtml
11. Киссинджер Г. Дипломатия / Пер. с англ. В. В. Львова. - М.: Ладомир, 1997.
12. Кокурин А., Петров Н. Структура Центрального аппарата КГБ при СМ СССР (1954-1960) // Доступно на: <http://www.memor.ru/HISTORY/NKVD/STRU/54-60.htm>
13. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945-70-ті роки): Підручник / В. А. Манжола, М. М. Білоусов, Л. Ф. Гайдуков та ін. - К.: Либідь, 1999.
14. Млечин Л. М. КГБ. Председатели органов госбезопасности. Рассекреченные судьбы. - 3-е изд., доп. - М.: Центрполиграф, 2006.
15. Новейшая история стран Азии и Африки: XX век: Учебник / Под ред. А. М. Родригеса: В 3 ч. - Ч. 2, 3: 1945-2000. - М.: ВЛАДОС, 2004.
16. Очерки истории российской внешней разведки: В 6 т. - Т. 5. 1945-1965 годы. - М.: Международ. отношения, 2003.
17. Полмар Н., Аллен Т. Б. Энциклопедия шпионажа / Пер. с англ. В. Смирнова. - М.: КРОН-ПРЕСС, 1999.
18. Перов Я. Пентагон: ставка на победу в ядерной войне (История и современность) // Зарубежное военное обозрение. - 1989. - № 5.
19. Сайчук Н. Бросок к Ла-Маншу // Неизвестная разведка. Факты. События. Люди. - 2004. - № 1.
20. Филби К. Моя тайная война. Воспоминания советского разведчика / Пер. с англ. - М.: Воениздат, 1989 // Доступно на: http://militera.lib.ru/memo/english/p_hilby_k/
21. Хлобустов О. КГБ - шаги становления // Власть. - 2004. - № 11 // Доступно на: <http://www.fsb.ru/history/autors/hlobustov3.html>
22. Яковлев Н. Н. Силуэты Вашингтона: Политические очерки. - М.: Политиздат, 1983.
23. Яковлев Н. Н. ЦРУ - орудие психологической войны. - 2-е изд., испр. и доп. - М.: Педагогика, 1982

Тема 9. Організація та діяльність розвідувальних служб провідних держав світу та України наприкінці XX – на початку XXI ст.

1. Трансформація системи радянської розвідки після розпаду СРСР
2. Нова розвідувальна політика європейських держав
3. Вдосконалення розвідки США на сучасному етапі
4. Розвідувальні органи України та сфери їх діяльності

Рекомендована література:

1. Власюк Л. Розвідка повинна працювати на попередження. Запис бесіди з головою Служби зовнішньої розвідки України М. Маломужем // Урядовий кур'єр. - 2008. - 4 грудня.
2. Галушко С. Лидеры под прицелом // Неизвестная разведка. Факты. События. Люди. — 2004. - № 9.
3. Дундуков М. Ю. Разведка в государственном механизме США. - М.: Кучково поле, 2008.
4. Колпакиди А. И., Прохоров Д. П. Империя ГРУ. Очерки истории российской военной разведки. - М.: ОЛМА -ПРЕСС, 1999 // Доступно на: <http://www.agentura.ru/dossier/russia/gru/imperia/sednya/>
5. Коноплев С. Реформа разведывательного сообщества США // Неизвестная разведка. Факты. События. Люди. - 2004. - № 1.
6. Корж Г. П. Саддам Хусейн: история взлета и падения. - Харьков: Фолио, 2004.
7. Лавренев С. Я. Война XXI века: Стратегия и вооружение США. - М.: АСТ, Астрель, Транзиткнига, 2005.
8. Литвиненко А., Фельштинский Ю. ФСБ взрывает Россию. — N. Y.: Liberty Publishing House, Inc., 2002 // Доступно на: <http://terror99.ru/book/book06.html>
9. Машловец В. На службе узкоэкономических интересов // Неизвестная разведка. Факты. События. Люди. - 2004. - № 7 -8 .
10. Млечин Л. М. КГБ. Председатели органов госбезопасности. Рассекреченные судьбы. - 3-е изд., доп. - М.: Центрполиграф, 2006.
11. Полмар Н., Аллен Т. Б. Энциклопедия шпионажа / Пер. с англ. В. Смирнова. - М.: КРОН -ПРЕСС, 1999.
12. Путилов Е. Изнанка глобальной разведки // Неизвестная разведка. Факты. События. Люди. - 2004. - № 9.
13. Розвідка має бути потужною // Неизвестная разведка. Факты. События. Люди. - 2004. - № 9.
14. Сайчук Н. Стандарты НАТО для спецслужб. Восточноевропейские государства завершают реформирование спецслужб в контексте расширения НАТО // Неизвестная разведка. Факты. События. Люди. - 2004. - № 5 -6 .
15. Семин Н. Л. Спецслужбы США в 2001 -2006 гг. (проблемы взаимоотношений с другими институтами государства и обществом). - Автореф. ... канд. истор. наук. - Ин-т США и Канады РАН. - М., 2008.
16. Скибинецкий А. Спецслужбы в демократическом обществе: подконтрольность и эффективность // Неизвестная разведка. Факты. События. Люди. - 2004. - № 5 -6 .
17. Фельштинский Ю., Прибыловский В. Корпорация. Россия и КГБ во времена президента Путина. - М.: Терра-Книжный клуб, 2010 // Доступно на: <http://www.sopratio-n-kgb.org/?page=4>

3. Рекомендована література

Основна література

1. Нариси з історії розвідки суб'єктів державотворення на теренах України : [монографія] / Цибулькін В. В., Рожен Л. М., Веденєєв Д. В., Гавриленко О. А. та ін. – К.: Преса України, 2011. – 536 с.
2. Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 514 с.
3. Блажей В. В. Правові засади організації дипломатичної служби України (За національним законодавством) // Науковий вісник Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України. Київ, 1998. Вип. 1. С 178-186.
4. Блищенко И.П. Дипломатическое право. –М.: Высшая школа, 1972.
5. Бобылев Г.В., Зубков Н.Г. Основы консульской службы. –М.: Международные отношения, 1994.
6. Галиняк Б. Дипломатична служба // Дипломатична безпека Українського Визвольного Руху. Мюнхен, 1945. Ч. 1.
7. Ганюшкин Б. В. Дипломатическое право международных организаций. Москва, 1972.
8. Гуменюк Б.І. Основи дипломатичної та консульської служби. –К., 1998.
9. Гуменюк Б.І. Дипломатична служба: правове регулювання: Навч. посібник. –К.: Либідь, 2007.
10. Гуменюк Б, Щерба О. Сучасна дипломатична служба. –К.: Либідь, 2001.
11. Демин Ю.Г. Статус дипломатических представительств и их персонала. –М.: Международные отношения, 1995.
12. Дипломатическая служба. Учебное пособие / Под ред. А.В.Торкунова. –М: Рос. Политическая энциклопедия, 2002.
13. Дипломатичний корпус: Управління державного протоколу. Київ, 2002.
14. Дипломатия зарубежных государств. Учебное пособие / Под ред. Зоной Т.В. –М.: Московский государственный институт между народных отношений; «Российская политическая энциклопедия», 2004.
15. Дипломатія сучасної України: Енциклопедичний довідник. –К, 1997.
16. Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право. Навчальний посібник. – К., 2001
17. Дюррозель Ж.Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів. –К.: Основи, 1995.
18. Цибулькін В.В., Рожен М.М., Веденєєв Д.В. Нариси з історії розвитку суб'єктів державотворення на на теренах України. К. «Преса України», 2011,- 536с

Допоміжна література

19. Зонова Т.В. Современная модель дипломатии: истоки становления и перспективы развития. –М: Российская политическая энциклопедия, 2003.
20. Камбон Ж. Дипломат. – К., 1997.
21. Киссинджер Г. Дипломатия. –М.: Научн.-изд. центр «Ладомир», 1997.
22. Ковалев А. А. Привилегии и иммунитеты в современном международном праве. Москва, 1986.
23. Ковалев А. Азбука дипломатии. Москва, 1993.
24. Кузнецов С. А. Представители государств в международных организациях. Москва, 1980.
25. Лукашук И.И. Международное право. Ученик. –М, 2001.
26. Маланчук П. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом / Пер. з англ. –Харків: Консум, 2000.
27. Репецкий В.М. Дипломатичне та консульське право: Підручник. – 2-е вид., переробл. і доп. – К.: Знання, 2006.

28. Сардачук П.Д., Кулик О.П. Дипломатичне представництво: організація і форми роботи: Навч. посібник. –К.: Україна, 2001.
29. Словарь международного права / Бацанов С.Б., Ефимов Г.К., Кузнецов В.И. – 2-е изд., перераб. и доп. –М, 1986.
30. Barston R.P. Modern Diplomacy. U.K., 1988.
31. Callieres F. The Art of Diplomacy. – New York; London, 1983.
32. Feltham R. Q. Diplomatic Handbook. U. K., 1993.
33. First Line of Defense: Ambassadors, Embassies and American Interests Abroad. Washington, 2000.
34. Harr J.E. The Professional Diplomat. – New York; 1969.
35. Melissen Jan. Summit Diplomacy of Coming Age. Netherlands Institute of International Relations, 2003.
36. Moses Jon, Knudsen T. Globalization and Reorganization of Foreign affairs Ministries. Netherlands Institute of International Relations, 2002.

Документи

Всі зазначені нижче документи доступні українсько, англійською або російською мовами на веб-сторінках державних органів України:

Міжнародно-правові акти

1. Віденська конвенція про дипломатичні зносини, 1961 р.
 1. Віденська конвенція про консульські зносини, 1963 р.
 2. Віденська конвенція про дипломатичні місії, 1969 р.
 3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р.
 4. Віденська конвенція про представництво держав у їхніх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру, 1975 р.
 5. Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями від 21 березня 1986 р.
 6. Конвенція про привілеї та імунітети ООН, 1946 р.
 7. Конвенція про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН, 1947 р.
 8. Конвенція про запобігання і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів, 1979 р.
 9. Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів. – Про приєднання до Конвенції див. Закон України № 2933- III від 10.01.2002 р.

Нормативно-правові акти національного законодавства

10. Конституція України від 28 червня 1996 р.
11. Закон України «Про міжнародні договори України» від 17 грудня 1993 р.
12. Закон України «Про дипломатичну службу» від 20 вересня 2000 р.
13. Закон України «Про дипломатичні ранги України» від 28 листопада 2002 р.
14. Закон України «Про Основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р.
15. Закон України «Про розвідувальні органи України» // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 19. – Ст. 94.
16. Закон України «Про Службу зовнішньої розвідки України» // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 8. – Ст. 94.
17. Указ Президента України «Про положення про дипломатичне представництво України за кордоном» від 22 жовтня 1992 р.
18. Консульський Статут України, затверджений Указом Президента від 2 квітня 1994 р.

19. Указ Президента України «Про програму розміщення дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав і представництв міжнародних організацій в Україні» від 12 вересня 1994 р.
20. Указ Президента України «Про Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні» від 10 червня 1993 р.
21. Указ Президента України «Про торговельно-економічну місію у складі дипломатичного представництва України за кордоном» від 30 квітня 1994
22. Указ Президента України «Про підготовку спеціалістів для роботи у сфері міжнародних відносин» від 30.05.1995 р.
23. Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення координації діяльності органів виконавчої влади у сфері зовнішніх зносин» від 18 вересня 1996 р.
24. Указ Президента України «Про Представництво України при Європейських Співтовариствах» від 21 квітня 1997 р.
25. Указ Президента України «Про заснування Місії України при НАТО» від у 4 грудня 1997 р.
26. Указ Президента України «Про Положення про Місію України при НАТО» від 15 вересня 1998 р.
27. Указ Президента України «Про положення про нештатних (почесних консулів) України» від 17.02.1997 р.
28. Указ Президента України «Про Перелік посад, приписаних до дипломатичних рангів України» від 26 березня 2002 р.
29. Постанова Кабінету Міністрів України «Питання військових аташе» від 12 січня 1993 р.
30. Постанова Кабінету Міністрів України «Про військових аташе» від 28 жовтня 1993 р.
31. Постанова Кабінету Міністрів України «Про організацію роботи торговельно-економічних місій у складі дипломатичних представництв України за кордоном» від 28 грудня 1993 р.
32. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок розміщення дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних та іноземних організацій в Україні» від 27 лютого 1995 р.
33. Постанова Кабінету Міністрів України «Про доповнення переліку посад та кількісного складу апарату військових аташе при дипломатичних представництвах України за кордоном» від 14 листопада 1995 р.
34. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін і доповнень до переліку посад та кількісного складу апарату військових аташе при дипломатичних представництвах України за кордоном» від 1 лютого 1997 р.
35. Постанова Кабінету Міністрів України «Про упорядкування умов оплати праці працівників дипломатичних представництв і консульських установ України за кордоном» від 13 липня 1999 р.
36. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Представництво Міністерства закордонних справ України на території України» від 25 липня 2002
37. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення конкурсу для прийняття на дипломатичну службу» від 16 листопада 2002
38. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про встановлення надбавок до посадових окладів за знання та використання в роботі іноземної мови» від 5 липня 1994
39. Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України». від 2 липня 1993 р.
40. Постанова Верховної Ради України «Про відкриття дипломатичних або консульських представництв України» від 3 березня 1999 р.

41. Наказ Міністерства закордонних справ України «Про затвердження Інструкції про порядок забезпечення комплексної безпеки дипломатичних установ України за кордоном» від 11 липня 1995 р.
42. Наказ Міністерства закордонних справ України «Про затвердження Положення про консульський збір України»
43. Наказ Міністерства закордонних справ України «Про затвердження Положення про акредитацію співробітників дипломатичних і консульських установ іноземних держав, міжнародних організацій та їхніх представництв, інших іноземних організацій» від 13 січня 2003 р.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. <http://rada.gov.ua/ru> - офіційний веб-портал Верховної Ради України.
2. <http://www.president.gov.ua/> - офіційне інтернет-представництво Президента України.
3. <http://www.kmu.gov.ua/control/> - єдиний веб-портал органів виконавчої влади України.
4. <http://mfa.gov.ua/ua> - Міністерство закордонних справ України.

Перелік питань до заліку

1. Сутність поняття «Розвідка» та його інтерпретації.
2. Мета, завдання і специфіка роботи розвідувальних служб у сучасному світі
3. Внутрішня і зовнішня розвідки, їхні основні функції.
4. Механізм здійснення розвідувальної діяльності
5. Особливості розвідувальної діяльності Стародавнього Єгипту та Ассирії.
6. Перші теоретичні положення шпionажу
7. Таємні війни Стародавньої Греції
8. Роль розвідки у протистоянні Риму і Карфагену
9. Таємна війна і дипломатія Мітрідата VI
10. Розвідувальна діяльність Юлія Цезаря
11. Таємні війни римських імператорів
12. Таємна дипломатія і розвідка Візантії
13. Особливості середньовічної розвідки
14. Еволюція розвідки в епоху Відродження
15. Англійська розвідка у період Реформації
16. Френсіс Уолсінгем - засновник першої у світі професійної розвідувальної служби
17. Таємна війна католицизму проти сил Реформації
18. Французька розвідка та таємні війни за часів Рішельє та Мазаріні
19. Англійська розвідка у другій половині XVII ст. Вільгельм III Оранський і його таємна війна.
20. Війна за іспанську спадщину і таємні війни її учасників
21. Методи і засоби роботи розвідки у XVIII ст.
22. Розвідувальна діяльність під час війни американських колоній за незалежність.
23. Таємні війни проти революційної Франції.
24. Розвідувальні служби Наполеона Бонапарта і їхня діяльність
25. Особливості роботи американської розвідки під час Громадянської війни (1861-1865 pp)
26. Місце і роль розвідки Пруссії у зовнішній політиці держави.
27. Особливості роботи німецької розвідки напередодні Першої світової війни.
28. Діяльність розвідувальних служб держав Антанти в умовах назрівання світової кризи
29. Протистояння розвідок ворогуючих таборів у ході Першої світової війни.

30. Діяльність англійських, французьких і радянських спецслужб напередодні Другої світової війни.
31. Участь німецьких спецслужб у завоюванні Польщі. Створення РСХА.
32. Протистояння німецьких і французьких спецслужб на території окупованої Франції. Розвідувальна підготовка Німеччини до підкорення Англії
33. Діяльність німецької та радянської розвідок напередодні Німецько-радянської війни
34. Реалізація плану “Барбаросса” та його провал. Перл-Харбор: успіхи і прорахунки японських та американських спецслужб
35. Розвідувальна робота Німеччини, СРСР, Англії і США у ході основних воєнних і політичних подій 1942-1943 рр.
36. Діяльність спецслужб воюючих сторін на завершальному етапі Другої світової війни
37. Діяльність західних і радянських спецслужб на початку “холодної війни”
38. Створення Центрального розвідувального управління у США, його структура, основні завдання і місце у системі американської розвідки
39. Реорганізація радянської розвідки. Комітет державної безпеки СРСР: структура, функції і методи роботи
40. Таємні операції ЦРУ і КД Б
41. Трансформація системи радянської розвідки після розпаду СРСР
42. Нова розвідувальна політика європейських держав
43. Вдосконалення розвідки США на сучасному етапі
44. Розвідувальні органи України та сфери їх діяльності

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Факультет Міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Освітня програма «Міжнародна інформація та міжнародні комунікації»
Семестр 6-й
Форма навчання денна
Рівень вищої освіти - перший (бакалаврський)
Навчальна дисципліна: **Дипломатія та розвідка**

ЗАЛІКОВЕ ЗАВДАННЯ № 1

1. Сутність поняття «розвідка» та його інтерпретація (13 балів)
2. Французька розвідка та атемні війни часів Рішельє та Мазаріні(14 балів)
3. Трансформація системи радянської розвідки після розпаду СРСР (13 балів)

Затверджено на засіданні кафедри
міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки
протокол № 1 від “26” 08 2020 р.

Завідувач кафедри _____ (Л.В. Новікова)
підпис

Екзаменатор _____ (В.О. Безрученко)
підпис